

Voorspelt taal ons gedrag?

Een onderzoek naar receptieve taalvaardigheid als voorspeller van externaliserend gedrag.

Master's thesis

Utrecht University

Master's programme in Clinical Child, Family and Education Studies

F. E. Adolfsen – 6927831

Supervising lecturer: Prof. Dr. Elma Blom

Second assessor: Dr. Renske Schappin

28-05-2021

Samenvatting

Achtergrond: Problemen in de taalontwikkeling kunnen leiden tot gedragsproblemen (Van Daal et al., 2007; Ketelaars et al., 2010; Petersen & LeBeau, 2020; Menting et al., 2011). Onderzoek hiernaar is vrijwel altijd gericht op klinische populaties (St Clair et al., 2011; Conti-Ramsden & Durkin, 2008; Stanton-Champan et al., 2007; McCabe, 2005). Er is echter nog weinig onderzoek gedaan naar het verband tussen taal en externaliserend gedrag bij kinderen die geen gedrags- en/of taalontwikkelingsstoornis hebben. **Doel:** Het doel van de huidige studie was om te bestuderen in hoeverre receptieve taalvaardigheid het externaliserende gedrag bij eentalige kinderen van 4 tot en met 10 jaar zonder gedrags- en/of taalontwikkelingsstoornis voorspelt, en of dit verband gemodereerd werd door sekse en zelfregulatie. **Methode:** Met behulp van een gemakssteekproef is de data verkregen, waaraan 36 kinderen en hun ouders hebben deelgenomen. Receptieve taalvaardigheid is gemeten middels de Peabody Picture Vocabulary Test (PPVT-III-NL). Het externaliserende gedrag van de kinderen is vastgesteld door twee vragenlijsten die ouders hebben ingevuld: Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) en Children's Behaviour Questionnaire (CBQ) of The Temperament in Middle Children Questionnaire (TMCQ). **Resultaten:** Er bleek geen significante relatie tussen receptieve taalvaardigheid en externaliserend gedrag. Enkel bij de relatie tussen zelfregulatie en externaliserend gedrag werd een significant resultaat gevonden. **Conclusie:** Dit onderzoek laat niet zien dat receptieve taalvaardigheid het externaliserende gedrag voorspelt. Wel werd aangetoond dat een lage mate van zelfregulatie samenhangt met een hoge mate van externaliserend gedrag. Dit komt overeen met de resultaten van eerdere studies.

Kernwoorden: receptieve taalvaardigheid, externaliserend gedrag, sekse, zelfregulatie, kinderen.

Abstract

Background: Problems in language development can lead to behavioral problems (Van Daal et al., 2007; Ketelaars et al., 2010; Petersen & LeBeau, 2020; Menting et al., 2011). Research on this has almost always focuses on clinical populations (St Clair et al., 2011; Conti-Ramsden & Durkin, 2008; Stanton-Champan et al., 2007; McCabe, 2005). However, little research has been done on the relationship between language and externalizing behavior in children who do not have a behavioral and/or language development disorder. **Aim:** The aim of the present study was to study the extent to which receptive language skills predicts externalizing behavior in monolingual children aged 4 to 10 years without behavioral and/or developmental disorders, and whether this relationship was moderated by gender and self-regulation. **Method:** The data was obtained with the help of a convenience sample, in which 36 children and their parents participated. Receptive language skills were measured by the Peabody Picture Vocabulary Test (PPVT-III-NL). The children's externalizing behavior was assessed by two questionnaires completed by parents: Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) and Children's Behavior Questionnaire (CBQ) or The Temperament in Middle Children Questionnaire (TMCQ). **Results:** There was no significant relationship between receptive language skills and externalizing behavior. A significant result was only found for the relationship between self-regulation and externalizing behavior. **Conclusion:** This study does not show that receptive language skills predict externalizing behavior. However, it has shown that a low degree of self-regulation is associated with a high degree of externalizing behavior. This is consistent with the results of previous studies.

Keywords: receptive language skills, externalizing behavior, gender, self-regulation, children.

Inleiding

Problemen in de taalontwikkeling kunnen leiden tot gedragsproblemen, zo blijkt uit diverse onderzoeken (Van Daal et al., 2007; Ketelaars et al., 2010; Petersen & LeBeau, 2020). Volgens Menting en collega's (2011) hebben kinderen die problemen in hun taalontwikkeling ervaren inderdaad een grotere kans op het ontwikkelen van externaliserende gedragsproblemen. Zulk onderzoek is vrijwel altijd gericht op klinische populaties (St Clair et al., 2011; Conti-Ramsden & Durkin, 2008; Stanton-Champan et al., 2007; McCabe, 2005). Er is echter nog maar weinig onderzoek gedaan naar het verband tussen taal en externaliserend gedrag bij kinderen die geen gedrags- en/of taalontwikkelingsstoornis hebben. Het huidige onderzoek draagt daarom bij aan het dichten van dit 'empirische gat'. De conclusies uit dit onderzoek kunnen daarnaast van belang zijn voor professionals in de zorg en het onderwijs die werken met kinderen. Als bijvoorbeeld blijkt dat een lagere taalvaardigheid een hogere mate van externaliserend gedrag voorspelt, kunnen deze professionals taalinterventies bij jonge kinderen inzetten, om zo het externaliserende gedrag mogelijk te beperken of zelfs te voorkomen.

In dit onderzoek is de relatie tussen taalvaardigheid en externaliserend gedrag bestudeerd. Taalvaardigheid kan worden opgesplitst in twee deelvaardigheden: de receptieve en de expressieve taalvaardigheid. Expressieve taal omvat het produceren van taal terwijl receptieve taalvaardigheid het begrijpen van taal omvat (Wicks-Nelson & Israel, 2015; Grow & LeBlanc, 2013). Binnen dit onderzoek is alleen de receptieve taalvaardigheid als variabele meegenomen. In een onderzoek van Menting en collega's (2011) bleken kinderen met lagere receptieve taalvaardigheden een hogere mate van externaliserend gedrag te vertonen en kinderen met betere receptieve taalvaardigheden vertoonden een afname in externaliserend gedrag. Ook Petersen en collega's (2013) hebben onderzoek gedaan naar de relatie tussen taalvaardigheid en externaliserend gedrag bij kinderen en hebben bekeken in welke richting het effect het grootst is. Zij ondervonden dat zelfs na controles voor eerdere niveaus van gedragsproblemen, taalvaardigheid latere gedragsproblemen sterker voorspelde dan dat gedragsproblemen latere taalvaardigheid voorspelden (Petersen et al., 2013). Deze bevindingen zijn dan ook meegenomen in het opstellen van de onderzoeksvraag van dit onderzoek.

Voor het ontstaan van externaliserend probleemgedrag kan taal een centrale rol spelen (Lynam & Henry, 2001). Het kenmerkt zich door gedragingen die bestaan uit het uiten van negatieve emoties die tegen anderen zijn gericht, zoals woede, agressie, angst en frustratie (Roeser et al., 1998). Binnen sociale interacties speelt taal een belangrijke rol (Im-Bolter &

Cohen, 2007). Wanneer een kind echter beperkte verbale vaardigheden heeft waardoor het kind wordt overvraagd – het kind begrijpt bijvoorbeeld niet wat de ander zegt of heeft een beperkte woordenschat – kan dit binnen die sociale interacties tot een vermindering van het zelfbeheersingsvermogen leiden en wordt het oplossen van sociale problemen belemmerd (Petersen et al., 2013). Kinderen kunnen dan agressief worden om toch de controle te krijgen en hebben hierdoor de neiging om meer actiegericht, in plaats van verbale, oplossingen als reactie te bedenken (Petersen et al., 2013; Lochman et al., 1989). Dit zorgt voor verstoringen in de sociale omgang en onbegrip binnen sociale relaties (Hartas, 2012). Hieruit blijkt dat de mate van externaliserend gedrag bij kinderen beïnvloed kan worden door hun taalvermogen.

Behalve dat in dit onderzoek de relatie tussen receptieve taalvaardigheid en externaliserend gedrag is onderzocht, is bekeken in welke mate bepaalde factoren deze relatie mogelijk beïnvloeden. Ten eerste is de rol van zelfregulatie onderzocht. Zelfregulatie is het vermogen om aandacht te organiseren en om emoties en gedrag te reguleren (Chang et al., 2010). Met dit vermogen kan je doelgericht een ongewenste reactie onderdrukken of uitstellen en is het mogelijk om een meer gewenste reactie te tonen (Allen & Lonigan, 2011). Daarnaast speelt het beheersen van het eigen gedrag een belangrijke rol bij de ontwikkeling van de persoonlijkheid en de socialisatie van een kind (Rueda et al., 2005). Volgens Young en collega's (2009) behoren tekorten aan deze zelfregulatie tot de aspecten die bij externaliserend gedrag worden waargenomen. Uit diverse onderzoeken is zelfs gebleken dat deze tekortkomingen bij kinderen kunnen resulteren in externaliserend probleemgedrag (Hill et al., 2006; Eisenberg et al., 2005). Bovendien is zelfregulatie niet alleen in verband gebracht met externaliserend gedrag, maar ook met taalvaardigheid. Taal maakt het namelijk mogelijk om emoties te kunnen uiten (Im-Bolter & Cohen, 2007). Als kinderen goed zijn in het communiceren over hun emoties, beschikken zij vaak over een beter vermogen om hun eigen acties te kunnen reguleren en emoties van anderen te begrijpen (Cole et al., 2010). Anderzijds ondervinden kinderen met beperkte taalvaardigheden moeilijkheden bij het reguleren van emoties (Hartas, 2012). Dit blijkt uit verschillende onderzoeken: kinderen met een lage receptieve taalvaardigheid beschikken over een mindere mate van zelfregulatie (Menting et al., 2011; Cohen & Mendez, 2009). Uit een onderzoek van Petersen en collega's (2014) bleek dat de relatie tussen taalachterstanden en gedragsproblemen gemedieerd werd door zelfregulatie. In het huidige onderzoek werd, daarentegen, de modererende rol van zelfregulatie onderzocht. Er is namelijk nog maar weinig bekend over de mogelijk modererende rol van zelfregulatie binnen de relatie tussen taalvaardigheid en externaliserend gedrag. Dit was binnen dit onderzoek dan ook een exploratief onderdeel, waarbij de

verwachting was dat deze relatie sterker zou zijn bij een lage mate van zelfregulatie. Deze verwachting is ontstaan door eerdergenoemde studies. Zo blijkt dat een lage mate van receptieve taalvaardigheid samenhangt met een hoge mate van externaliserend probleemgedrag (Menting et al., 2011; Petersen et al., 2013). Een lage mate van zelfregulatie kan resulteren in een hoge mate van externaliserend probleemgedrag (Hill et al., 2006; Eisenberg et al., 2005). Daarbij komt dat kinderen met beperkte taalvaardigheden over een lage mate van zelfregulatie beschikken (Menting et al., 2011; Cohen & Mendez, 2009). Hierom was de verwachting dat de relatie tussen receptieve taalvaardigheid en externaliserend gedrag sterker zou zijn bij een lage mate van zelfregulatie.

Naast zelfregulatie is ook de rol van sekse onderzocht. Volgens Keenan en Shaw (1997, 2003) worden sekseverschillen binnen externaliserend gedrag duidelijk op de kleuterschool. Uit diverse studies blijkt dat jongens vaker externaliserend gedrag vertonen dan meisjes (Card et al., 2008; Miner & Clarke-Stewart, 2008; Chen, 2010). Keenan en Shaw (1997, 2003) onderzochten welke verklaringen er zijn met betrekking tot deze sekseverschillen. Zo blijkt dat meisjes meer gesocialiseerd worden in de richting van overcontrolerend, wat past bij internaliserend gedrag, in plaats van onder controlerend, wat hoort bij externaliserend gedrag (Keenan & Shaw, 1997, 2003). Ook blijken meisjes op biologisch, cognitief en sociaal vlak sneller te ontwikkelen, waardoor zij op jongere leeftijd over betere vaardigheden beschikken om hun gedrag te reguleren (Keenan & Shaw, 1997, 2003). Ook binnen de taalvaardigheid worden verschillen in sekse aangetoond: zo ervaren meisjes een eerder begin van hun verbale vaardigheid dan jongens en zijn meisjes sneller in het leren van woorden en grammatica (Bornstein et al., 2000; Bornstein et al., 2004). Daarnaast constateerden Lundervold en collega's (2008) dat in hun onderzoek jongens met taalproblemen hogere scores haalden dan meisjes met taalproblemen op de Strengths and Difficulties Questionnaire – een vragenlijst die in dit onderzoek ook is gebruikt om het externaliserend probleemgedrag van de kinderen vast te stellen. Uit de genoemde studies blijkt dat sekse duidelijk een rol kan spelen binnen de taalvaardigheid en externaliserend probleemgedrag. Op basis hiervan werd daarom verwacht dat sekse deze relatie beïnvloedt, waarbij deze relatie sterker voor jongens dan voor meisjes zou zijn.

In dit onderzoek werd de relatie tussen de receptieve taalvaardigheid en externaliserend gedrag bestudeerd. Op basis van eerdergenoemde literatuur werd verwacht dat de receptieve taalvaardigheid het externaliserende gedrag van kinderen van 4 tot en met 10 jaar voorspelt, waarbij een lage mate van taalvaardigheid met een hogere mate van externaliserend probleemgedrag samenhangt. Verder werd verwacht dat sekse een

modererend effect zou hebben binnen dit verband, waarbij deze relatie sterker zou zijn voor jongens dan voor meisjes. Tenslotte werd verwacht dat zelfregulatie een modererend effect heeft op de relatie tussen receptieve taalvaardigheid en externaliserend gedrag, waarbij deze relatie sterker zal zijn bij een hoge mate van zelfregulatie. Al met al werd met deze studie getracht een antwoord te krijgen op de volgende onderzoeksvraag: ‘In hoeverre voorspelt receptieve taalvaardigheid het externaliserende gedrag bij kinderen van 4 tot en met 10 jaar, en wordt dit verband gemodereerd door sekse en zelfregulatie?’.

Methode

Participanten

In dit onderzoek is gebruikgemaakt van een gemakssteekproef: 6 studenten hebben in hun eigen omgeving diverse Nederlandse jongens en meisjes in de leeftijd van 4 tot en met 10 jaar oud benaderd. Al deze kinderen hebben geen taal-, sociaal-emotionele- of gedragsproblemen. Het totaal aantal geteste kinderen is N=52, hiervan zijn 16 kinderen tweetalig en 36 eentalig. Voor dit onderzoek zijn alleen eentalige kinderen in de analyses meegenomen. Dit maakte het totaal aantal geanalyseerde kinderen N=36.

Meetinstrumenten

De variabele receptieve taalvaardigheid is gemeten middels de Peabody Picture Vocabulary Test (PPVT-III-NL) (Schlichting, 2005). De test is bedoeld voor kinderen en volwassenen in de leeftijd van 2;3 t/m 90 jaar. Elk kind startte de test met een instapset afhankelijk van de leeftijd. Het kind gaf tijdens het zien van telkens vier plaatjes aan welk woord overeenkwam met wat de onderzoeker zei. De test is afgebroken bij 9 of meer foute items binnen één set. Het laatste item is het afbreekitem. Door het aantal fouten van het afbreekitem af te halen, is een ruwe score ontstaan. Deze is omgezet tot een standaardscore: woordbegripquotiënt (WBQ). Alleen op het onderdeel criteriumvaliditeit is deze test door de COTAN (2006) onvoldoende beoordeeld, op alle overige onderdelen krijgt de test een score die voldoende of goed is.

De variabele externaliserend gedrag is gemeten middels de Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ) (Van Widenfelt et al., 2003). Uitsluitend de score van de subschaal ‘externaliserend probleemgedrag’ is meegenomen in de analyse. De SDQ is een screeningslijst die psychische problematiek bij kinderen van vier tot en met zestien jaar meet. Deze test bestaat uit een vragenlijst met 25 vragen die ingevuld is door de ouders van de kinderen. Elke vraag kon beantwoord worden volgens een van de volgende drie antwoorden: ‘niet waar’, ‘een beetje waar’ en ‘zeker waar’. Volgens de COTAN scoort deze test voldoende en goed op de uitgangspunten van testconstructie, kwaliteit van het testmateriaal,

betrouwbaarheid en begripsvaliditeit. De SDQ scoort op criteriumvaliditeit, normen en kwaliteit van de handleiding echter onvoldoende (COTAN, 2007).

Tenslotte is de variabele zelfregulatie gemeten aan de hand van twee verschillende testen, waaronder de Children's Behaviour Questionnaire (CBQ). De CBQ is een vragenlijst die ingevuld is door ouders van kinderen tussen de drie en zeven jaar oud (Rothbart et al., (2001). De vragen zijn beantwoord middels een zevenpunts Likert schaal die begint bij 'helemaal niet' en eindigt met 'volledig'. Er zijn drie schalen binnen deze vragenlijst: alleen de schaal 'effortful control' is meegenomen. Deze geeft namelijk de variabele zelfregulatie weer. De CBQ heeft geen COTAN-beoordeling, al blijkt uit een betrouwbaarheidsonderzoek dat het gebruik van de Nederlandse vertaling van de CBQ geschikt is (Van den Bergh & Ackx, 2003). Ook is The Temperament in Middle Children Questionnaire (TMCQ) (Simonds & Rothbart, 2004) gebruikt. Deze vragenlijst is gebruikt bij ouders met kinderen tussen de zeven en tien jaar oud. Er is gescoord middels een vijfpunts Likert schaal waarbij 1 'bijna altijd onwaar' is en voor 5 geldt 'bijna altijd waar'. Ook van deze vragenlijst is alleen de subschaal 'effortful control' voor de variabele zelfregulatie meegenomen. De TMCQ is niet door COTAN beoordeeld.

Procedure

Alleen kinderen van wie toestemming van ouders is verkregen middels de instemmingsverklaring, hebben meegedaan aan dit onderzoek. Voorafgaand aan het onderzoek zijn ouders middels informed consent voldoende geïnformeerd over de deelname. Mocht een kind of ouder tijdens het onderzoek hebben aangegeven niet verder mee te willen doen, zou het onderzoek direct gestopt worden. In de praktijk heeft zich dit niet voorgedaan.

Het testmoment heeft bij het kind thuis in een rustige ruimte plaatsgevonden. Bij de meeste kinderen is de onderzoeker thuis langs geweest, voor enkele kinderen heeft het testmoment online plaatsgevonden. Terwijl het kind deelnam aan de verschillende testen, kreeg de ouder van het kind de mogelijkheid om twee vragenlijsten in te vullen. Alle resultaten van dit onderzoek zijn geanonimiseerd.

Naast de instrumenten die voor het huidige onderzoek zijn gebruikt, is er bij elk testmoment ook een zinsherhaalttest afgenomen. Deze test is opgenomen, zodat de responsen van de kinderen later nog uitgeschreven konden worden. Dit is door medestudenten onafhankelijk uitgeschreven en gescoord. Uiteindelijk zijn alle opnames verwijderd.

Analyseplan

Binnen dit cross-sectionele onderzoek wordt de volgende onderzoeksvraag onderzocht: 'In hoeverre voorspelt receptieve taalvaardigheid het externaliserende gedrag bij

kinderen van 4 tot en met 10 jaar, en wordt dit verband gemodereerd door sekse en zelfregulatie?'. Voor het uitvoeren van de statistische analyse worden de resultaten van de CBQ en de TMCQ getransformeerd tot z-scores, omdat ze op een andere schaal zijn gemeten. Verder wordt de data geanalyseerd middels een regressieanalyse. Voorafgaand worden de assumpties gecheckt. Vervolgens wordt de relatie tussen de onafhankelijke variabele 'receptieve taalvaardigheid' en de afhankelijke variabele 'externaliserend gedrag' bekeken. Hierna zullen de hoofdeffecten, sekse en zelfregulatie, worden toegevoegd. Tot slot worden de interactie-effecten toegevoegd, hiervoor worden de interactietermen taal*sekse en taal*zelfregulatie aangemaakt. Bij alle resultaten uit de regressieanalyse worden de resultaten statistisch significant beschouwd bij $\alpha < .05$.

Resultaten

In Tabel 1 zijn de beschrijvende statistieken weergegeven. De variabele Zelfregulatie is hierin opgesplitst, omdat voor jongere en oudere kinderen een ander instrument is gebruikt. In Tabel 2 zijn deze beschrijvende statistieken opgesplitst per sekse.

Tabel 1

Steekproefgrootte, Gemiddelden, Standaarddeviaties, Minimum en Maximum van Leeftijd, Externaliserend gedrag (SDQ), Receptieve taalvaardigheid (PPVT) en Zelfregulatie (CBQ en TMCQ),

	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>Sd</i>	<i>Min-max</i>
Leeftijd	36	84.86	23.39	48-129
Externaliserend gedrag	36	3.75	2.73	0-10
Receptieve taalvaardigheid	36	107.89	11.91	87-132
Zelfregulatie (CBQ = t/m 7 jaar)	19	5.01	.51	3.94-5.88
Zelfregulatie (TMCQ = t/m 10 jaar)	17	3.51	.44	2.46-4.08

Noot. Leeftijd in maanden, maximale score Externaliserend gedrag = 20, normgemiddelde Receptieve taalvaardigheid = 100, maximale score Zelfregulatie (CBQ) = 7, maximale score Zelfregulatie TMCQ = 5.

Tabel 2

Steekproefgrootte, Gemiddelden, Standaarddeviaties, Minimum en Maximum van Leeftijd, Externaliserend gedrag (SDQ), Receptieve taalvaardigheid (PPVT) en Zelfregulatie (CBQ en TMCQ) gesplitst per sekse en Toetsingsgrootheid (t).

	Meisjes				Jongens				<i>t</i>	<i>p</i>
	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>Sd</i>	<i>Min-max</i>	<i>N</i>	<i>M</i>	<i>Sd</i>	<i>Min-max</i>		
Leeftijd	1	84.22	22.8	48-126	18	85.50	24.5	50-129	-0.16	.873
	8		6				6			
Externaliserend gedrag	1	2.83	1.95	0-6	18	85.50	3.13	0-10	-	.044
	8								2.11	
Receptieve taalvaardigheid	1	110.3	9.82	93-124	18	105.3	13.5	87-132	1.27	.212
	8	9				9	0			
Zelfregulatie (CBQ = t/m 7 jaar)	1	5.16	.36	4.54-	9	4.85	.61	3.94-	1.39	.183
	0			5.84				5.88		
Zelfregulatie (TMCQ = t/m 10 jaar)	8	3.74	.34	3.15-	9	3.30	.42	2.46-	2.35	.033
				4.08				3.83		

Noot. Leeftijd in maanden, maximale score Externaliserend gedrag = 20, normgemiddelde Receptieve taalvaardigheid = 100, maximale score Zelfregulatie (CBQ) = 7, maximale score Zelfregulatie TMCQ = 5.

Voorafgaand aan het toetsen van de verschillende hypothesen is bekeken of er voldaan is aan de assumpties voor een regressieanalyse. Om te controleren of er uitschieters aanwezig zijn, is er gebruikgemaakt van boxplots. Alleen bij de z-scores van CBQ en de TMCQ zijn uitschieters gevonden. Om te concluderen of deze uitschieters daadwerkelijk kritische waarden overstijgen, is er naar de waarden van de *standardized residuals*, *mahalanobis distance* en *cook's distance* gekeken. Deze waarden geven namelijk informatie over multivariate uitschieters. Dit is relevant voor de resultaten van dit onderzoek, omdat er binnen de analyse meerdere onafhankelijke variabelen worden meegenomen. Uit de waarden is gebleken dat er geen datapunten zijn die kritische waarden overstijgen. Hierdoor is geconstateerd dat er wordt voldaan aan de afwezigheid van uitschieters. Ook de assumpties multicollineariteit, homoscedasticiteit en normaal verdeelde residuen zijn ongeschonden. Alleen de assumptie onafhankelijke waarnemingen wordt geschonden. Dit komt door de manier waarop de steekproef is getrokken, dit is namelijk via netwerken gebeurd.

Tabel 3

Ongestandaardiseerde Regressiecoëfficiënt (B), Standaarderror (SE), Gestandaardiseerde Regressiecoëfficiënt (β), Significantie van de toets (p), voor de scores van Receptieve taalvaardigheid, Sekse, Zelfregulatie en interactietermen met afhankelijke variabele Externaliserend gedrag.

	<i>B</i>	<i>SE</i>	β	<i>p</i>
Receptieve taalvaardigheid	.02	.04	.09	.607
Receptieve taalvaardigheid	.05	.03	.21	.145
Sekse	.88	.83	.16	.296
Zelfregulatie	-1.49	.42	-.54	.001
Receptieve taalvaardigheid	.02	.13	.09	.871
Sekse	-1.02	7.98	-.19	.899
Zelfregulatie	-5.09	4.83	-1.84	.300
SekseXtaal	.02	.07	.35	.812
ZelfregulatieXtaal	.03	.04	1.31	.460

Noot. Model 1: $R^2 = .008$, R^2 change = .008, $F(1, 34) = .270$, $p = .607$. Model 2: $R^2 = .381$, R^2 change = .373, $F(2, 32) = 6.568$, $p = .001$. Model 3: $R^2 = .392$, R^2 change = .011, $F(2, 30) = 3.876$, $p = .008$.

Om te onderzoeken in hoeverre er een relatie is tussen receptieve taalvaardigheid en externaliserend gedrag, is gebruik gemaakt van een enkelvoudige regressieanalyse. Een enkelvoudige regressie met externaliserend gedrag als afhankelijke variabele en receptieve taalvaardigheid als verklarende variabele is niet significant $F(1,34) = .270$, $p = .607$. Enkel 0.8% van de verklaarde variantie van externaliserend gedrag wordt voorspeld door receptieve taalvaardigheid ($R^2 = .008$). Daarnaast is er sprake van een niet-significante relatie tussen receptieve taalvaardigheid en externaliserend gedrag ($\beta = .020$; $t(34) = .520$; $p = .607$).

Het tweede model, met als onafhankelijke variabelen receptieve taalvaardigheid, sekse, en zelfregulatie, verklaart 38,1% van de variantie in externaliserend gedrag, $R^2 = .381$, $F(2, 32) = 6.568$, $p = .001$. Dit resultaat toont aan dat het model significant is. Wanneer naar de predictoren wordt gekeken, blijkt alleen de variabele zelfregulatie significant in relatie tot externaliserend gedrag ($\beta = -.54$; $t(32) = -3.507$, $p = .001$). Dit laat zien dat een lagere score op zelfregulatie samenhangt met een hogere score op externaliserend probleemgedrag.

Het volledige model, met als onafhankelijke variabelen receptieve taalvaardigheid, sekse, zelfregulatie en de twee interactietermen, verklaart 39.2% van de variantie in externaliserend gedrag, $R^2 = .392$, $F(2, 30) = 3.876$, $p = .008$. Dit resultaat toont aan dat het model voor de variabelen significant is. Wanneer naar de predictoren wordt gekeken, blijkt er een niet-significante relatie tussen receptieve taalvaardigheid en externaliserend gedrag, als sekse wordt meegenomen als moderator, $R^2 = .39$, $F(2, 30) = 3.876$, $p = .812$. Ook blijkt er geen significante relatie tussen receptieve taalvaardigheid en externaliserend gedrag wanneer zelfregulatie als moderator wordt meegenomen, $R^2 = .39$, $F(2, 30) = 3.876$, $p = .460$.

Conclusie en discussie

Met de huidige studie is getracht meer inzicht te krijgen in de relatie tussen receptieve taalvaardigheid en externaliserend gedrag bij kinderen zonder gedrag- en taalontwikkelingsstoornissen. Daarnaast ambieerde deze studie een bijdrage te leveren aan het dichten van het ‘empirische gat’: eerdere onderzoeken richtten zich enkel op klinische populaties (St Clair et al., 2011; Conti-Ramsden & Durkin, 2008; Stanton-Champan et al., 2007; McCabe, 2005; Van Daal et al., 2007).

De resultaten uit de huidige studie spreken de in de inleiding beschreven verwachtingen tegen. Er werd verwacht een samenhang tussen receptieve taalvaardigheid en externaliserend gedrag te vinden. Uit dit onderzoek bleek hiertussen geen significant verband te bestaan. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat de verwachtingen van de huidige studie gebaseerd zijn op onderzoeken waar kinderen met gedrags- en/of taalontwikkelingsstoornissen de steekproef vormden, terwijl deze voor de huidige studie werden uitgesloten. Eerdere studies toonden aan dat wanneer kinderen over beperkte taalvaardigheden beschikten, zij een hogere mate van externaliserend gedrag lieten zien (Menting et al., 2011; Petersen et al., 2013; Lochman et al., 1989). Wanneer binnen de huidige dataset naar de scores wat betreft de taalvaardigheid wordt gekeken, valt op dat deze binnen het gemiddelde gebied liggen. Uit eerdere studies is gebleken dat juist bij zeer lage scores op de taalvaardigheid, externaliserend probleemgedrag zich voor lijkt te doen. De taalscores van de huidige dataset zouden daarom te laag kunnen zijn om van externaliserend probleemgedrag te spreken. Wanneer naar de gemiddelde score van externaliserend gedrag wordt gekeken, blijkt deze binnen het normale gebied te vallen en dus niet onder externaliserend probleemgedrag. Dit kan komen doordat binnen de huidige studie kinderen met gedragsproblemen werden uitgesloten. De mate van externaliserend gedrag zou daarom te laag kunnen zijn om een effect te constateren. Dit kan verklaren waarom de resultaten van de huidige studie de vooropgestelde hypothesen tegenspreken.

Een andere verklaring zou kunnen zijn dat de methodologie van het huidige onderzoek verschilt met die van eerder aangehaalde onderzoeken. In dit onderzoek is het externaliserend gedrag vastgesteld op basis van vragenlijsten die door ouders zijn ingevuld, terwijl dit in andere onderzoeken (ook) is gedaan door rapportage vanuit leerkrachten (Eisenberg et al., 2005; Petersen et al., 2021; Petersen et al., 2013; Menting et al., 2010). Wanneer de rapportage door ouders wordt gedaan, bestaat het risico dat zij sociaal wenselijke antwoorden invullen. Wanneer ook de rapportage vanuit leerkrachten wordt toegevoegd, kan dit een completer beeld geven over de mate van externaliserend gedrag bij kinderen. Het Kenniscentrum Kinder- en Jeugdpsychiatrie (2020) geeft daarbij als aanbeveling om de SDQ tenminste door twee informanten te laten invullen, bij voorkeur door ouder en leerkracht. Dat is in dit onderzoek niet gedaan: dit zou een verklaring kunnen zijn voor de verschillen tussen de verwachtingen en de uiteindelijke uitkomsten van het huidige onderzoek.

Verder werd binnen dit onderzoek bekeken of het verband tussen de receptieve taalvaardigheid en externaliserend gedrag gemodereerd werd door sekse. Er werd verwacht een significant resultaat te vinden, waarbij de relatie sterker zou zijn voor jongens dan voor meisjes (Keenan & Shaw, 1997, 2003; Bornstein et al., 2000; Bornstein et al., 2004; Lundervold et al., 2008). Dat significante resultaat bleef echter uit.

Daarnaast is de mogelijk modererende rol van zelfregulatie bekeken binnen de relatie tussen receptieve taalvaardigheid en externaliserend gedrag. Ondanks dat het binnen dit onderzoek een exploratief onderdeel was om de variabele zelfregulatie als moderator mee te nemen, werd verwacht dat zelfregulatie een modererend effect zou hebben. De resultaten van de huidige studie komen echter niet overeen met de verwachtingen. Dit zou kunnen komen doordat er al geen statistische relatie tussen receptieve taalvaardigheid en externaliserend gedrag bleek. Een andere mogelijke verklaring is dat de leeftijd van de kinderen binnen het huidige onderzoek vaak wat hoger lag dan de leeftijd in eerdergenoemde studies met betrekking tot zelfregulatie (Allan & Lonigan, 2011; Chang et al., 2011; Hill et al., 2006; Petersen et al., 2014). Waar binnen de huidige studie wel een significant resultaat werd gevonden, is bij het verband tussen zelfregulatie en externaliserend gedrag: de mate van zelfregulatie voorspelt de mate van externaliserend gedrag. Zo blijkt een lagere score op zelfregulatie samen te hangen met een hogere score op externaliserend probleemgedrag. Dit komt overeen met de resultaten uit eerdergenoemde studies (Hill et al., 2006; Eisenberg et al., 2005).

Dit onderzoek kent een aantal beperkingen waarmee rekening gehouden dient te worden bij het interpreteren van de resultaten. Om te beginnen is de steekproef via netwerken

getrokken. Dit betekent dat de waarnemingen niet onafhankelijk zijn. Het risico hiervan zou kunnen zijn dat de participanten binnen de steekproef kenmerken delen. De resultaten van dit onderzoek kunnen daarom in beperkte mate gegeneraliseerd worden naar een grotere populatie.

Verder kent dit onderzoek een beperking in de grootte van de steekproef. Voorafgaand aan het onderzoek is een a priori analyse met het programma G*Power 3.1 uitgevoerd, waarmee de gewenste omvang van de steekproef is berekend (Erdfelder et al., 2009). Een a priori analyse suggereerde een vereiste steekproefomvang van $N=77$. Dit was voor een medium effectgrootte ($f^2=.15$), een power van .80 en $\alpha = .05$ bij een lineaire regressie. Door de gevolgen van het Coronavirus hebben minder kinderen met het huidige onderzoek kunnen meedoen, waardoor de steekproef uiteindelijk $N=36$ was. Uit een post hoc analyse is gebleken dat voor een medium effectgrootte ($f^2=.15$), $\alpha = .05$ en bij 36 deelnemers er een power van .42 resulteerde. Volgens Field (2018) garandeert een power van .80 of hoger dat eventuele effecten gedetecteerd kunnen worden. Binnen de huidige studie ligt de power lager, hetgeen ook zou kunnen verklaren waarom er nulresultaten zijn. Om deze reden moeten de nulresultaten met voorzichtigheid geïnterpreteerd worden.

Daarnaast kent dit onderzoek beperkingen door de vragenlijsten die gebruikt zijn. De CBQ en TMCQ zijn beide niet door de COTAN beoordeeld. Hierom moeten de uitkomsten met enige voorzichtigheid geïnterpreteerd worden. Daarnaast zijn deze vragenlijsten door ouders ingevuld. Risico's die zich kunnen voordoen wanneer ouders vragenlijsten over hun kinderen invullen, zijn dat ouders vragen anders interpreteren, vragen niet invullen of dat zij sociaal wenselijke antwoorden geven. Een aanbeveling hiervoor zou dan ook zijn om ook leerkrachten vragenlijsten te laten invullen over het gedrag van het kind.

Voorspelt taal ons gedrag? Op basis van dit onderzoek is het voorlopige antwoord: nee. De resultaten uit de huidige studie lieten zien dat er geen relatie is tussen receptieve taalvaardigheid en externaliserend gedrag. Ook wordt dit verband niet gemodereerd door zelfregulatie en sekse. Ondanks dat de resultaten de verwachtingen tegenspreken, heeft dit onderzoek een bijdrage geleverd aan het dichten van een 'empirisch gat' – er is nog maar weinig onderzoek gedaan naar de relatie tussen receptieve taalvaardigheid en externaliserend gedrag.

Referenties

- Allan, N. P., & Lonigan, C. J. (2011). Examining the dimensionality of effortful control in preschool children and its relation to academic and socioemotional indicators. *Developmental Psychology, 47*, 905–915. <https://doi.org/10.1037/a0023748>
- Bornstein, M. H., Hahn, C. S., & Haynes, O. M. (2004). Specific and general language performance across early childhood: stability and gender considerations. *First Language, 24*, 267-304. <https://doi.org/10.1177/0142723704045681>
- Bornstein, M., Haynes, O., Painter, K., & Genevro, J. (2000). Child language with mother and with stranger at home and in the laboratory: a methodological study. *Journal of Child Language, 27*, 407–420. <https://doi.org/10.1017/S0305000900004165>
- Card, N., Stucky, B., Sawalani, G., & Little, T. (2008). Direct and indirect aggression during childhood and adolescence: a meta-analytic review of gender differences, intercorrelations, and relations to maladjustment. *Child Development, 79*, 1185–1229. <https://doi.org/10.1111/j.1467-8624.2008.01184.x>
- Chang, H., Olson, S. L., Sameroff, A. J., & Sexton, H. R. (2010). Effortful control as a mediator of parenting practices on externalizing behavior: evidence for a differentiated pathway across the transition from preschool to school. *Journal of Abnormal Child Psychology, 39*, 71-81. <https://doi.org/10.1007/s10802-010-9437-7>
- Chen, J. J. (2010). Gender differences in externalizing problems among preschool children: implications for early childhood educators. *Early Child Development and Care, 180*, 463-474. <https://doi.org/10.1080/03004430802041011>
- Cohen, J. S., & Mendez, J. L. (2009). Emotion regulation, language ability, and the stability of preschool children's peer play behavior. *Early Education and Development, 20*, 1016-1037. <https://doi.org/10.1080/10409280903430745>
- Cole, P. M., Armstrong, L. M., & Pemberton, C. K. (2010). The role of language in the development of emotion regulation. In S. D. Calkins & M. A. Bell (Red.), *Human brain development. Child development at the intersection of emotion and cognition* (pp. 59–77). American Psychological Association. <https://doi.org/10.1037/12059-004>
- Conti-Ramsden, G., & Durkin, K. (2008). Language and independence in adolescents with and without a history of specific language impairment (SLI). *Journal of Speech, Language, and Hearing Research, 51*, 70-83. [https://doi.org/10.1044/1092-4388\(2008/005\)](https://doi.org/10.1044/1092-4388(2008/005))

COTAN. (2006). Peabody Picture Vocabulary Test – III – NL.

<https://www-cotandocumentatie-nl.proxy.library.uu.nl/beoordelingen/b/13623/peabodypicture-vocabulary-test-iii-nl/>

COTAN. (2007). Strengths and difficulties questionnaire, SDQ.

<https://www-cotandocumentatie-nl.proxy.library.uu.nl/beoordelingen/b/13412/strengths-and-difficulties-questionnaire/>

Eisenberg, N., Sadovsky, A., Spinrad, T. L., Fabes, R. A., Losoya, S. H., Valiente, C., Reiser, M., Cumberland, A., & Shepard, S. A. (2005). The relations of problem behavior status to children's negative emotionality, effortful control, and impulsivity: concurrent relations and prediction of change. *Developmental Psychology, 41*, 193–211.

<https://doi.org/10.1037/0012-1649.41.1.193>

Faul, F., Erdfelder, E., Buchner, A., & Lang, A.-G. (2009). Statistical power analyses using G*Power 3.1: tests for correlation and regression analyses. *Behavior Research Methods, 41*, 1149–1160

Field, A. (2018). *Discovering statistics using IBM SPSS Statistics*. Sage.

Grow, L., & LeBlanc, L. (2013). Teaching receptive language skills. *Behavior Analysis in Practice, 6*, 56–75. <https://doi.org/10.1007/BF03391791>

Hartas, D. (2012). Children's social behaviour, language and literacy in early years. *Oxford Review of Education, 38*, 357–376. <https://doi.org/10.1080/03054985.2012.699748>

Hill, A. L., Degnan, K. A., Calkins, S. D., & Keane, S. P. (2006). Profiles of externalizing behavior problems for boys and girls across preschool: the roles of emotion regulation and inattention. *Developmental Psychology, 42*, 913–928.

<https://doi.org/10.1037/0012-1649.42.5.913>

Im-Bolter, N., & Cohen, N. J. (2007). Language impairment and psychiatric comorbidities. *Pediatric Clinics of North-America, 54*, 525–542.

<https://doi.org/10.1016/j.pcl.2007.02.008>

Keenan, K., & Shaw, D. (1997). Developmental and social influences on young girls' early problem behavior. *Psychological Bulletin, 121*, 95–113.

<https://doi.org/10.1037/0033-2909.121.1.95>

Keenan, K., & Shaw, D. S. (2003). Exploring the etiology of antisocial behavior in the first years of life. In B. B. Lahey, T. E. Moffitt, & A. Caspi (Red.), *Causes of conduct disorder and juvenile delinquency* (pp. 153–181). Guilford Press.

Kenniscentrum Kinder- en Jeugdpsychiatrie. (2020). *Diagnostisch instrument: Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ), Nederlandse versie*. <https://www.kenniscentrum->

kjp.nl/wp-content/uploads/2020/09/Strengths-Difficulties-Questionnaire-Nederlandse-versie-SDQ.pdf

- Ketelaars, M. P., Cuperus, J., Jansonius, K., & Verhoeven, L. (2010). Pragmatic language impairments and associated behavioural problems. *International Journal of Language & Communication Disorders, 45*, 204-214.
<https://doi.org/10.3109/13682820902863090>
- Lochman, J. V., Lampron, L. D., & Rabiner, D. L. (1989). Format differences and salience effects in the social problem-solving assessment of aggressive and nonaggressive boys. *Journal of Consulting and Clinical Psychology, 18*, 230-236.
https://doi.org/10.1207/s15374424jccp1803_5
- Lundervold, A. J., Heimann, M., & Manger, T. (2008). Behaviour–emotional characteristics of primary-school children rated as having language problems. *British Journal of Educational Psychology, 78*, 567-580. <https://doi.org/10.1348/000709908X320480>
- Lynam, D. R., & Henry, V. (2001). The role of neuropsychological deficits in conduct disorders. In: J. Hill & B. Maughan (Red.), *Conduct disorders in childhood and adolescence*. University Press.
- McCabe, P. (2005). Social and behavioral correlates of preschoolers with specific language impairment. *Psychology in the Schools, 42*, 373-387.
<https://doi.org/10.1002/pits.20064>
- Menting, B., Van Lier, P. A. C., & Koot, H. M. (2011). Language skills, peer rejection, and the development of externalizing behavior from kindergarten to fourth grade. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry, 52*, 72-79.
<https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2010.02279.x>
- Miner, J. L., & Clarke-Stewart, K. A. (2008). Trajectories of externalizing behavior from age 2 to age 9: Relations with gender, temperament, ethnicity, parenting, and rater. *Developmental Psychology, 44*, 771–786.
<https://doi.org/10.1037/0012-1649.44.3.771>
- Petersen, I. T., & LeBeau, B. (2020). Language ability in the development of externalizing behavior problems in childhood. *Journal of Educational Psychology, 113*, 65-85.
<https://doi.org/10.1037/edu0000461>
- Petersen, I. T., Bates, J. E., & Staples, A. D. (2014). The role of language ability and self-regulation in the development of inattentive-hyperactive behavior problems. *Development and Psychopathology, 27*, 221-237
<https://doi.org/10.1017/S0954579414000698>

- Petersen, I. T., Bates, J. E., D'Onofrio, B. M., Coyne, C. A., Lansford, J. E., Dodge, K. A., Pettit, G. S., & Van Hulle, C. A. (2013). Language ability predicts the development of behavior problems in children. *Journal of Abnormal Psychology, 122*, 542-557.
<https://doi.org/10.1037/a0031963>
- Roeser, R. W., Eccles, J. S., & Strobel, K. R. (1998). Linking the study of schooling and mental health: selected issues and empirical illustrations at.. *Educational Psychologist, 33*, 153-176. https://doi.org/10.1207/s15326985ep3304_2
- Rothbart, M. K., Ahadi, S. A., Hershey, K. L., & Fisher, P. (2001). Investigations of temperament at 3-7 years: The Children's Behavior Questionnaire. *Child Development, 72*, 1394-1408. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.00355>
- Ruada, M. R., Posner, M. I., & Rothbart, M. K. (2005). The development of executive attention: contributions to the emergence of self-regulation. *Developmental Neuropsychology, 28*, 573-594. https://doi.org/10.1207/s15326942dn2802_2
- Schlichting, L. (2005). Peabody Picture Vocabulary Test-III-NL. Handleiding. Harcourt Test Publishers.
- Simonds, J., & Rothbart, M. K. (2004). The Temperament in Middle Childhood Questionnaire (TMCQ): a computerized self-report instrument for ages 7–10. *Psychology, 3*, 211- 220.
- St Clair, M. C., Pickles, A., Durkin, K., & Conti-Ramsden, G. (2011). A longitudinal study of behavioral, emotional and social difficulties in individuals with a history of specific language impairment (SLI). *Journal of Communication Disorders, 44*, 186-199.
<https://doi.org/10.1016/j.jcomdis.2010.09.004>
- Stanton-Chapman, T. L., Justice, L. M., Skibbe, L. E., & Grant, S. L. (2007). Social and behavioral characteristics of preschoolers with specific language impairment. *Topics in Early Childhood Special Education, 27*, 98-109.
<https://doi.org/10.1177/02711214070270020501>
- Van Daal, J., Verhoeven, L., & Van Balkom, H. (2007). Behaviour problems in children with language impairment. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry, 48*, 1139-1147. <https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2007.01790.x>
- Van den Bergh, B. R. H., & Ackx, M. (2003). Een Nederlandse versie van Rothbarts 'Children's Behavior Questionnaire': interne consistentie en driefactorenmodel van de subschalen. *Kind en Adolescent: Tijdschrift voor Pedagogiek, Psychiatrie en Psychologie, 24*, 77-84.

- Van Widenfelt, B. M., Goedhart, A. W., Treffers, P. D., & Goodman, R. (2003). Dutch version of the Strengths and Difficulties Questionnaire (SDQ). *European Child & Adolescent Psychiatry, 12*, 281-289. <https://doi.org/10.1007/s00787-003-0341-3>
- Wicks-Nelson, R., & Israel, A. C. (2015). *Abnormal Child and Adolescent Psychology. DSM 5 Update* (8th edition). Pearson
- Young, S. E., Friedman, N. P., Miyake, A., Willcutt, E. G., Corley, R. P., Haberstick, B. C., & Hewitt, J. K. (2009). Behavioral disinhibition: liability for externalizing spectrum disorders and its genetic and environmental relation to response inhibition across adolescence. *Journal of Abnormal Psychology, 118*, 117–130. <https://doi.org/10.1037/a0014657>

Bijlage

Bijlage 1: dataverzamelingsverslag

Voor de dataverzameling van mijn scriptie ben ik binnen mijn netwerk op zoek gegaan naar mensen die mij konden verbinden met eentalige kinderen tussen de 4 en 10 jaar oud. Via een vriendin die werkt op een basisschool ben ik in contact gekomen met de directeur van die basisschool. Ik heb een uitgebreide mail geschreven waarin ik informatie gaf over het onderzoek en ik stelde de vraag of ik via hun school ouders van kinderen tussen de 4 en 10 jaar mocht benaderen of ze mee wilden doen aan dit onderzoek. De directeur ging hiermee akkoord, ik heb een mail richting ouders opgesteld en hij heeft deze namens mij naar alle ouders verzonden. Ik heb hierop een aantal reacties gehad. Op de reacties van ouders heb ik telkens binnen 1 à 2 dagen gereageerd. Ik vond het van belang om snel afspraken met ouders te kunnen maken, zodat ouders hiermee bekend blijven en niet vergeten dat ze gemaaild hadden dat ze interesse hadden om deel te nemen aan het onderzoek. Van 2 ouders die hadden laten weten mee te willen doen aan het onderzoek, kreeg ik na 2 weken nog steeds geen reactie op het maken van een afspraak. Ik heb hierna een herinneringsmail gestuurd, met daarin de vraag of ze nog geïnteresseerd waren om mee te doen. Van beide heb ik helaas niks meer gehoord. Ik heb toen besloten om het hierbij te laten. Ik heb niet nog een extra herinneringsmail gestuurd, omdat ik niet naar hen opdringerig wilde overkomen. Ondanks dat ik liever meer participanten voor mijn steekproef had willen hebben, denk ik dat ik hier toch juist gehandeld heb. Het blijft voor ouders iets vrijwilligs om mee te doen aan het onderzoek, en als ze dat om welke reden dan ook niet meer willen is dat uiteraard goed. Ik wil hen grof gezegd niet het idee geven dat ze mee *moeten* doen, omdat ze hadden gemaaild geïnteresseerd te zijn om deel te nemen. Het was daarbij wel fijn geweest als ouders hadden laten weten dat ze niet meer mee wilden doen. Waar ik achteraf gezien wel wat meer energie in had mogen steken, was een connectie met een andere basisschool. Via een andere vriendin kreeg ik het mailadres van de directrice van een basisschool. Ik heb haar een mail gestuurd, maar hier nooit antwoord op gekregen. Ik ben er hierna niet meer achteraan gegaan. Ik merkte dat ik mij door de gevolgen van het Coronavirus sneller bezwaart voelde om een basisschool om zo'n gunst te vragen, omdat er van basisscholen al zo veel werd gevraagd in deze lastige tijd. Ondanks dit gevoel zou ik een volgende keer toch nog een extra mail sturen of het telefoonnummer van de school bellen. Wanneer dan blijkt dat de school mij hierin toch niet wil helpen, weet ik in ieder geval zeker dat ik er zelf alles aan heb gedaan om het toch te proberen.